Список використаних джерел:

1. Salomon R. Export and Domestic Sales: Their Interrelationship and Determinants / R Salomon, J.M. Shaver // Strategic Management Journal. – 2005. – Vol.26, №1. – P. 855–871.
2. Карпенко О.С. Необхідність розробки і впровадження методик управління ризиками на промислових підприємствах України / О.С. Карпенко // Інноваціна економіка. – 2012. - № 5. – С. 49-51.
3. Филонов А.В. Можно ли выйти сухим из воды / А.В. Филонов [Електронний ресурс.]. – Режим доступу: http://www.riskinfo.ru/analytics/13/.

Рецензент: д.е.н., професор Школьний О.О.

УДК 339.5:339.922

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ АМЕРИКИ

Зінчук Т. О., д.е.н., професор; Романчук О. М., аспірант
Житомирський національний агроекологічний університет

У статті досліджено основні напрями й особливості науково-технічного прогресу у сільському господарстві провідних американських країн. Оцінено сучасний стан, тенденції розвитку та кон'юнктурну ситуацію на аграрних ринках американського регіону. Розраховано показник потенційної спроможності ринку зернових культур окремих країн Америки та України. Окреслено перспективи зовнішньоекономічної співпраці аграрного сектору економіки України з американським регіоном світу.

The article describes the main trends and characteristics of scientific and technological progress in agriculture of American countries. The current state, trends and conjuncture situation on agricultural markets of American region have been analyzed. The parameters of the potential market power of individual countries of America and Ukraine in the context of the product group 10 "Cereals" have been calculated. The prospects of foreign collaboration of Ukrainian agrarian sector with the American region have been outlined.

Постановка проблеми. Провідна роль країн американського регіону у світовій економіці забезпечується головним чином їх перевагою над іншими країнами у масштабах і багатстві ринку, рівні науково-технічного потенціалу, могутній і розгалуженій системі світових господарських зв'язків з іншими державами світу в сфері торгівлі, інвестицій, банківського капіталу та аграрного бізнесу. У зв'язку із цим, становить інтерес дослідження регіону Америки, як найбільш потужного, а отже, найбільш впливового з точки зору розвитку світового сільського господарства. Окрім того, оцінка сучасного стану аграрних ринків країн Америки з позиції можливої адаптації України до їх вимог є важливим чинником економічного зростання держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формуванню та використанню експортного потенціалу аграрного сектора економіки України присвячено праці багатьох науковців, серед яких: Б. Данилишина, С. Дем'яненка, Т. Зінчук, С. Кваші, О. Кириченка, Л. Михайлової, П. Саблука, О. Шпичака та ін. Проте, перспективи сільського господарства України з урахуванням інноваційних тенденцій у міжнародній торгівлі залишаються недостатньо визначеними, що вимагає подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану та тенденцій формування аграрних ринків американського континенту та обґрунтування зовнішньоторговельних перспектив аграрного сектора економіки України у контексті даного регіону з урахуванням використання інноваційних можливостей розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично, наймогутніший центр світового сільського господарства склався в Північній Америці. Ядром цього центру є США, з яким інтегруються економіки Канади і Мексики. На частку цих країн при 7 % населення світу припадає 12–13 % аграрної продукції світового господарства [4].

Американський регіон забезпечений необхідними умовами для розвитку сільського господарства, насамперед земельними ресурсами, які завдяки своїм унікальним властивостям забезпечують вирощування сільськогосподарських і лісових культур. Загальний земельний фонд регіону становить 3889231,00 тис. га. Сільськогосподарські угіддя займають 1193648,04 тис. га, з яких площа ріллі становить 30 %. Найбільші масиви сільськогосподарських угідь розташовані в США (403451,00 тис. га), Канаді (67600,00 тис. га), Мексиці (102833,00 тис. га), Аргентині (140500,00 тис. га) та Бразилії (264500,00 тис. га) [5]. Понад 9,2 млн га сільськогосподарських угідь є органічними. Найбільші площі органічних угідь знаходяться у США (1,95 млн га), Аргентині (4,4 млн га) та Бразилії (1,77 млн га) [5].

Відмінною особливістю розвитку сільського господарства в американських країнах є високий рівень продуктивності праці, який досягається завдяки впровадженню високотехнологічної механізації, використанню генної інженерії і біотехнології, робототехніки і електроніки, що сприяє збільшенню обсягів і якості усієї сільськогосподарської продукції. У результаті в цій галузі зайнято лише 4 % економічно активного населення, тобто набагато менше, ніж в Європі. Один зайнятий в сільському господарстві даного регіону забезпечує продуктами приблизно 50 осіб.

Рівень розвитку сільського господарства Америки різниться в межах субрегіонів: сільське господарство країн Північної Америки динамічно розвивається на інтенсивній основі, а більшості країн латиноамериканського регіону на екстенсивній. Однак протягом останніх років у латиноамериканських країнах має місце процес реформування економіки: в економічній сфері майже всі країни за останні роки відмовилися від старої політики захисту внутрішніх ринків і змінили її на нову, яка передбачає ринкові реформи та розширення торговельних зв’язків, що позитивно відзначається на їх економічному зростанні.

Необхідно відмітити, що довготривалою тенденцією розвитку агропродовольчої системи Америки є абсолютне зростання показників виробництва та світової торгівлі. Аналіз сільського господарства регіону дає змогу виокремити основні види сільськогосподарської продукції, які займають в загальному виробництві найбільшу частку і представлені у більшості країн.

Найбільшу частку у загальному обсязі виробництва аграрної продукції країнами американського регіону займають м’ясо ВРХ (19 %), молоко (12 %), м’ясо птиці (12 %), соєві боби (13 %), свинина (7 %) та цукрова тростина (7 %) [5]. Америка є потужним виробником зернових культур, забезпечуючи

не тільки внутрішні потреби країн, але й експортуючи їх значну частку – це перш за все – пшениця, фуражне зерно, соєві боби. ТОП-країнами-виробниками сільськогосподарської продукції в американському регіоні є США, Канада, Бразилія, Аргентина та Мексика.

В силу політичних, економічних та соціальних особливостей країни Америки є найбільшими постачальниками сільськогосподарської продукції на аграрні ринки, завдяки чому саме вони формують світові ціни. Найбільша частка експорту відзначається за такими групами продукції УКТ ЗЕД[1], як 02 "М'ясо і їстівні субпродукти", 06 "Живі дерева та інші рослини", 08 "Їстівні плоди та горіхи", 09 "Кава,чай", 10 "Зернові культури", 12 "Насіння і плоди олійних культур", 17 "Цукор і кондитерські вироби з цукру", 23 "Залишки і відходи харчової промисловості", 24 "Тютюн і промислові замінники тютюну". Імпортозалежність відзначається за продуктовими групами 04 "Молоко та молочні продукти; яйця птиці; натуральний мед", 16 "Продукти з м'яса, риби", 18 "Какао та продукти з нього", 19 "Готові продукти із зерна", 22 "Алкогольні та безалкогольні напої та оцет".

Експортно-імпортна кон'юнктура американських ринків агрохарчової продукції ТОП-країн (табл. 1) дає змогу визначити, з одного боку, країни, що конкурують на аналогічних товарних ринках (нетто-експортери), з іншого – визначити цільові ринки збуту кожної товарної позиції (нетто-імпортери). Групування ТОП-країн за співвідношенням експорту до імпорту дозволяє систематизувати продуктові позиції: *І група* – експортоорієнтована продукція (коефіцієнт покриття від 2,39 до 2,14); *ІІ група* – потенційно експортоорієнтована продукція (коефіцієнт покриття від 1,85 до 1,51); *ІІІ група* – відносно експортоорієнтована продукція (коефіцієнт покриття від 1,24 до 1,06); *IV група* – імпортозалежна продукція (коефіцієнт покриття від 0,99 до 0,39) (табл. 1).

Найбільш експортоорієнтованою *(І група) є* продукція чотирьох товарних груп – 12 "Насіння і плоди олійних культур", 14 "Рослинні матеріали для виготовлення", 23 "Залишки і відходи харчової промисловості", 24 "Тютюн і промислові замінники тютюну". *До ІІ групи* належить продукція п'яти товарних груп – 02 "М'ясо та їстівні субпродукти", 06 "Живі дерева та інші рослини", 09 "Кава, чай", 10 "Зернові культури", 17 "Цукор і кондитерські вироби з цукру". *До ІІІ групи* належить продукція семи товарних груп – 01 "Живі тварини", 03 "Риба і ракоподібні", 07 "Овочі", 08 "Їстівні плоди та горіхи", 15 "Жири та олії тваринного або рослинного походження", 20 "Продукти переробки овочів", 21 "Різні харчові продукти". *До IV групи* належить продукція також семи груп – 04 "Молоко та молочні продукти; яйця птиці; натуральний мед", 05 "Інші продукти тваринного походження", 11 "Продукція борошномельно-круп'яної промисловості", 13 "Шелак природний", 16 "Продукти з м'яса, риби", 18 "Какао та продукти з нього", 22 "Алкогольні і безалкогольні напої та оцет". Таким чином, ключові позиції в структурі зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією Америки займає продукція кінцевого споживання та високого рівня переробки. Окрім того, експортно-імпортна діяльність переважної більшості ТОП-країн американського регіону характеризується значним ступенем горизонталь-

[1] УКТ ЗЕД - Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності, яка є Товарною номенклатурою Митного тарифу України і побудована на базі шестизначної Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ГС) та восьмизначної Комбінованої Номенклатури Європейської Економічної Співдружності (КНЄЕС).

ної та географічної диверсифікації – 7 із 10 ТОП-країн, зокрема, США, Канада, Мексика, Аргентина, Бразилія, Чилі, функціонують на щонайменше 9 продуктових ринках.

Таблиця 1

Експортно-імпортна кон'юнктура американських ринків агрохарчових продуктів за 2009-2011 рр.

Товарна група	Співвідношення експорту та імпорту	Країни – нетто-експортери	Країни – нетто-імпортери
01 "Живі тварини"	1,08	Бразилія, Уругвай	Аргентина, Венесуела
02 "М'ясо та їстівні субпродукти"	1,85	Бразилія, Аргентина, Уругвай	Мексика, Чилі, Венесуела
03 "Риба і ракоподібні"	1,06	Чилі, Аргентина	Бразилія, Мексика
04 "Молоко і молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед"	0,81	Аргентина, Уругвай	Мексика, Венесуела
05 "Інші продукти тваринного походження"	0,99	Уругвай	Мексика
06 "Живі дерева та інші рослини"	1,75	Еквадор, Коста-Ріка	Мексика, Бразилія
07 "Овочі"	1,08	Аргентина, Перу	Бразилія, Колумбія
08 "Їстівні плоди та горіхи"	1,24	Чилі, Еквадор, Аргентина	Канада, Бразилія, Колумбія
09 "Кава, чай"	1,56	Бразилія, Перу, Гватемала, Гондурас	США, Канада, Мексика, Аргентина
10 "Зернові культури"	1,73	Аргентина, Канада, Уругвай	Мексика, Колумбія, Перу
11 "Продукція борошномельно-круп'яної промисловості"	0,85	Аргентина, Уругвай	Бразилія, Чилі
12 "Насіння та плоди олійних культур"	6,79	Бразилія, Парагвай	Мексика, Колумбія
13 "Шелак природний"	0,39	Чилі	Аргентина
14 "Рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів"	2,14	Перу, Чилі	Канада, Аргентина
15 "Жири та олії рослинного або тваринного походження"	1,07	Аргентина, Еквадор	Мексика, Чилі
16 "Продукти з м'яса, риби"	0,77	Бразилія, Еквадор	Мексика, Колумбія
17 "Цукор і кондитерські вироби з цукру"	1,51	Бразилія, Колумбія	Чилі, Венесуела
18 "Какао та продукти з нього"	0,74	Еквадор	Аргентина
19 "Готові продукти із зерна"	0,89	Аргентина, Бразилія	Гватемала, Чилі
20 "Продукти переробки овочів"	1,10	Аргентина	Чилі
21 "Різні харчові продукти"	1,11	-	-
22 "Алкогольні та безалкогольні напої, та оцет"	0,54	Аргентина	Канада
23 "Залишки та відходи харчової промисловості"	2,39	Аргентина, Бразилія, Перу	Мексика, Чилі, Венесуела
24 "тютюн і промислові замінники тютюну"	2,20	Бразилія	Парагвай

Джерело: розраховано за даними [3].

Виявлено, що Україна має тісні зовнішньоекономічні відносини з американським регіоном світу в галузі сільського господарства. За підсумками 2009–2011 рр. у співробітництві України з країнами Америки загальний товарообіг агропродовольчих продуктів склав 1778169 тис. дол. США. У структурі експорту переважає продукція восьми товарних груп: 03 "Риба і ракоподібні" (10,68 %), 04 "Молоко та молочні продукти; яйця птахів; натуральний мед" (9,20 %), 07 "Овочі" (8,18 %), 17 "Цукор та кондитерські вироби з цукру" (17,44 %), 18 "Какао та продукти з нього" (8,11 %), 19 "Готові продукти із зерна" (7,67 %), 20 "Продукти переробки овочів" (5,37 %), 22 "Алкогольні і безалкогольні напої та оцет" (13,45 %).

Проте, у зовнішній торгівлі сільськогосподарською продукцією з країнами Америки імпортні операції України значно перевищують експортні, про що свідчить від'ємне сальдо протягом 2009–2011 рр. майже за всіма групами товарів. У структурі імпорту України з країн Америки провідні позиції займають товарні групи 02 "М'ясо та їстівні субпродукти", 03 "Риба і ракоподібні", 06 "Живі дерева та інші рослини", 08 "Їстівні плоди та горіхи", 21 "Різні харчові продукти", 24 "Тютюн та промислові замінники тютюну". У структурі експорту України до американських країн переважає продукція товарних груп: 03 "Риба і ракоподібні" (10,68 %), 04 "Молоко та молочні продукти; яйця птахів; натуральний мед" (9,20 %), 07 "Овочі" (8,18 %), 17 "Цукор та кондитерські вироби з цукру" (17,44 %), 22 "Алкогольні і безалкогольні напої та оцет" (13,45 %).

В умовах посилення регіональних центрів сили у світі, випереджаючого зростання країн, що розвиваються та збільшення загальної нестабільності, вага України на зовнішніх аграрних ринках як країни, що має стратегічне значення значно збільшується. Тому, серед багатьох проблем, які має вирішити Україна як повноправний суб'єкт міжнародних відносин, є проблема плідної участі в широкомасштабних зовнішньоекономічних відносинах та розробки власної принципово нової моделі економічних стосунків з країнами світу.

Важливе значення відводиться співпраці України з провідними Латиноамериканськими державами, де створено сучасні виробництва на базі новітніх технологій, а експорт високоякісних конкурентоздатних готових виробів на світовий ринок став звичайним явищем. Саме із врахуванням таких змін Україна може розвивати взаємовигідні економічні зв'язки з Мексикою, Аргентиною, Бразилією, Венесуелою.

Країни регіону Америки, що розвиваються, та країни із середнім рівнем розвитку є важливими учасниками світового ринку аграрної продукції. Так, Бразилія утримує половину ринку цукру, є ТОП-експортером сої, яловичини, курятини, кави. Ця країна має потенціал розширення посівних площ до 20 млн га за 25 років (Cerrado) та інтенсифікації виробництва, збираючи по два врожаї (Pampa). Ефективність аграрного виробництва зростає у результаті появи великих компаній, більшість із яких – державні з прямими іноземними інвестиціями (El Tejar, Los Grobos, Agrodeco, Cresud, Maggi). Окрім того, у Бразилії працює 5400 науковців у 40 дослідних центрах, а уругвайські фермери сплачують 0,4 % від продажу продукції на розвиток науки [1]. За таких обставин зовнішньоекономічні відносини України з Латиноамериканським регіоном мають бути зорієнтовані на співробітництво на рівні об'єднань, фірм, підприємств та на основі

глибокого аналізу галузевого спектру співробітництва – від галузей, заснованих на новітніх технологіях, із врахуванням конверсійних процесів в оборонних виробництвах до сільського господарства.

Проведений аналіз товарної та географічної структури експорту України з країнами американського континенту показав, що: по-перше, у структурі зовнішньої торгівлі України агропродовольчими товарами переважає імпорт; по-друге, Україна залишається експортером переважно сировини, напівфабрикатів та продукції з низьким ступенем оброблення; по-третє, експорт товарів України характеризується значною географічною концентрацією: близько 80 % його загального обсягу припадає на США, 15 % на Канаду та 2,92 % на Мексику, по-четверте, відсутня динаміка експорту української продукції до країн Латинської Америки, більшість з яких є великими нетто-імпортерами (Аргентина, Бразилія, Мексика, Венесуела).

З метою визначення та обґрунтування подальших кон'юнктурних змін на зовнішньому ринку України та країн-контрагентів Америки розраховано комплексні показники потенційної спроможності національного та регіонального ринків. Розрахунки та аналіз зроблено на прикладі зернових культур, вибір яких було зумовлено питомою часткою даних культур в структурі експорту України. Окрім того, саме ці культури користуються значним попитом на зовнішньому ринку. Порівняння відповідних показників України з показниками інших країн регіону дає змогу на стратегічному рівні оцінити перспективи та потреби розширення як внутрішніх, так і зовнішніх ринків збуту продукції (табл. 2).

Таблиця 2

Показники потенційної спроможності ринків окремих країн Америки та України в розрізі продуктової групи 10 "Зернові культури"

Країна	Внутрішнє споживання, тис. т	Посівні площі, тис. га	Обсяг експорту, тис. т	Комплексний показник потенційної спроможності національного ринку, $П_в$, т/га	Комплексний показник потенційної спроможності регіонального ринку, $П_з$, т/га
Україна	22174	15115	26298	1,5	3,2
США	416060	58001	79896	7,2	8,6
Канада	27306	14863	25391	1,8	3,5
Мексика	45051	10182	2171	4,4	4,6
Аргентина	10287	8032	18692	1,3	3,6
Бразилія	67875	20220	9005	3,4	3,8

Джерело: розраховано на основі [2, 4].

Комплексні показники потенційної спроможності національного (регіонального) ринків характеризують рівень розвитку сфери виробництва зерна, переробки сільськогосподарської продукції та експортну спроможність країни за даною товарною групою. Потужність регіонального ринку повинна відповідати урожайності високотехнологічного виробництва.

Комплексний показник потенційної спроможності національного ринку України у 4,8 рази менший відповідного показника для США, у 1,2 рази – для Канади, у 2,9 рази – для Мексики, у 2,3 – для Бразилії і більший у 1,2 рази тільки відповідного показника в Аргентині.

Найбільше значення комплексного показника потенційної спроможності регіонального зернового ринку мають США та Мексика. Складниками лідерства США є значний показник потужності національного ринку – 7,2 т/га, який базується на високій купівельній спроможності населення і потужній переробній галузі. Слід зазначити, що для американських країн характерний високий рівень урожайності зернових культур – більше 4 т/га, що свідчить про високу ступінь технологічності ведення сільського господарства, насамперед у США, Мексиці та Аргентині. Розрахункові значення комплексних показників потенційної спроможності ринку зернових для ТОП-експортерів Америки свідчать про недостатні обсяги використання зерна Україною на внутрішньому ринку через низьку чисельність населення в розрахунку на одиницю площі сільськогосподарських угідь й недостатній рівень розвитку переробної сфери.

Наразі аграрний потенціал України не використовується достатньою мірою: вирощувати зернові в Україні досить вигідно, проте для конкурентоспроможності як гравця на світовому ринку бракує стабільної ситуації на ринку валют, відкритої торговельної політики, доступу до фінансів, інвестицій у розвиток логістики, науку і дослідження. У світі прогнозується збільшення споживання продовольства та відбувається переорієнтація виробництва з продовольчих цілей на біоенергетику, що призводить до значного підвищення попиту на сільськогосподарську продукцію. Такі зовнішньоекономічні тенденції є дуже сприятливими для аграрного сектора економіки України. За умов ефективної внутрішньої політики, раціонального використання сільськогосподарських земель, підвищення продуктивності аграрного виробництва на основі системного впровадження інноваційних технологій Україна може отримати позитиви від глобального тренду зростання цін на продовольство та перетворитися на найбільшого світового постачальника продовольства.

Висновки. Проведений аналіз зовнішньоекономічних відносин України з американськими країнами свідчать про необхідність удосконалення структури експорту товарів України та її диверсифікацію як у товарному, так і географічному розрізі. Удосконалення товарної структури експорту передбачає поступове підвищення ступеня оброблення сировинних ресурсів, збільшення у ній частки готової, зокрема високотехнологічної, продукції. Диверсифікація експорту України в географічному розрізі передбачає вихід на нові перспективні ринки Латиноамериканських країн (Бразилії, Аргентини, Перу та ін.) та зміцнення (розширення) позицій на існуючих (США, Канада).

Ефективний розвиток сільського господарства є важливою складовою стратегії економічного розвитку держави. Тому подальший розвиток вітчизняного аграрного виробництва повинен забезпечуватись кращим використанням земельних ресурсів, запровадженням нових сортів і прогресивних технологій вирощування. Економічна ефективність сільського господарства стає все більше залежною від інтенсивного фактору, що зумовлює необхідність використання значних вкладень у розвиток науки, досліджень, інфраструктури та супутніх галузей. Впровадження нових високоврожайних сортів, застосування адаптивної технології вирощування, використання сучасної сільськогосподарської техніки та інші інноваційні складові істотно впливають на економічну ефективність і конкурентоспроможність виробництва агропродукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Таким чином, пріоритетними напрямами інтеграції України у світовий, зокрема, американський економічний простір є розширення торговельних, економічних, науково-технологічних зв'язків з тими країнами, що досягли достатньо високого рівня розвитку агропродовольчого господарства та запозичення передового досвіду організації економіки цих країн.

Список використаних джерел:

1. Бразилія – надкраїна сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.propozitsiya.com/?page=149&itemid=3089&number=102.
2. Клименко В. Ресурсне забезпечення розвитку виробництва біопалива в Україні: зерно [Електронний ресурс] / В. Клименко. – Режим доступу: www.uga-port.org.ua.
3. Статистика торгівлі для розвитку міжнародного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.trademap.org/index.aspx?ReturnUrl=%2fProduct..
4. Статистичний щорічник ФАО "World Food and Agriculture 2012" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/economic/ess/ess-publications/ess-yearbook/yearbook2012/en/.
5. FAOSTAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://faostat.fao.org/site/377/DesktopDefault.aspx?PageID=377#ancor.

Рецензент: д.е.н. Скидан О.В.

УДК 338.432:637.1 (477)

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В УКРАЇНІ

Кафлевська С.Г., к.е.н., доцент; Ганжа Т.І., аспірант

Вінницький національний аграрний університет

У статті досліджено та проаналізовано сучасний стан виробництва молока в Україні. Розглядаються тенденції розвитку молочної галузі у 2005–2011 роках. Запропоновані шляхи підвищення ефективності роботи молочної галузі України.

The paper investigates and analyzes the current state of milk production in Ukraine. Consider trends in the dairy industry in the years 2005-2011. Suggest ways to improve the efficiency of dairy industry in Ukraine.

Постановка проблеми. Молочна галузь є провідною ланкою у вирішенні продовольчої проблеми країни, так як молоко є базовим продуктом харчування і займає важливу частину в здоровому раціоні людини. Також вона має вагоме місце в структурі харчової промисловості України.

Перед підприємствами молокопродуктового підкомплексу на сучасному етапі їх функціонування, поставлені високі вимоги щодо безпечності, ефективності та прибутковості виробництва молока і молокопродуктів належної якості, що вимагає від переробних підприємств постійного удосконалення матеріальної бази, своєчасної заміни та модернізації морально застарілого та фізично спрацьованого обладнання, впровадження нових технологій, інтеграції виробничих процесів, підвищення рівня кваліфікації працівників тощо.

В Україні протягом десятиріч споживання молока і молочних продуктів було традиційно високим, однак останнім часом молочна галузь знаходиться в кризовому стані. Особливі властивості цих продуктів потребують стабільного розвитку їх виробництва і збуту, безперебійного функціонування переробних підприємств молочної промисловості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У зв'язку з тим, що молочна галузь має велике значення у господарському комплексі України, то до